

พุทธจริยศาสตร์กับการดำเนินชีวิตที่ดีของมนุษย์ The Buddhist Ethics and Good Human Life

สรวิชัย วงษ์สอาด

ดร., สาขาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
sompong_25@hotmail.com

บทคัดย่อ

จากการศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์กับการดำเนินชีวิตที่ดีของมนุษย์ พบว่า การดำเนินชีวิตที่ดีของมนุษย์ตามหลักของการกระทำว่า “อะไรดี” หรือ “อะไรไม่ดี” “อะไรควร” หรือ “อะไรไม่ควร” ซึ่งเป็นเกณฑ์ตัดสินความดีที่เราต้องปฏิบัติตาม ได้แก่ ศีล 5, กุศลกรรมบถ 10, อริยอัฐสังคิมรรค ทั้ง 3 ประการนี้ ซึ่งเป็นการตัดสินทางจริยธรรม เพื่อให้บุคคลมีชีวิตที่ดีสามารถอยู่ร่วมกันเป็นสังคมได้เป็นอย่างดี และมีความสุข ในการมีคุณธรรมจริยธรรมต่อกัน คือ 1) คุณธรรมในการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นเบื้องต้น ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติฝ่ายศีลธรรมเบื้องต้น 2) คุณธรรมในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ชั้นกลาง เพื่อยกระดับคุณธรรมจริยธรรมให้สูงขึ้น 3) คุณธรรมในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ชั้นสูง ซึ่งเป็นจริยธรรมระดับสูงสุด คุณธรรมทั้ง 3 ประการนี้ ซึ่งเป็นการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทางพุทธจริยศาสตร์อาศัยการกระทำใน 2 ลักษณะเป็นตัวจำแนก คือ 1) การกระทำใดที่มีรากฐานมาจากกุศลมูล ถือว่า เป็นการกระทำที่ดีมีประโยชน์มีคุณค่า และ 2) การกระทำที่มีรากฐานมาจากอกุศลมูล ถือว่า เป็นการกระทำที่เป็นฝ่ายชั่ว ซึ่งมีหลักสำหรับพิจารณาตัดสินว่า อะไรผิด อะไรถูก อะไรสมควร อะไรไม่สมควร โดยมีหลักพิจารณา ดังนี้ คือ เจตนาของการกระทำ บทพุทธบัญญัติ พฤติกรรมของจิต ผลของการกระทำ และผลของการปฏิบัติ ในทางพุทธจริยศาสตร์ได้นั้นจะต้องลงมือปฏิบัติเอง และพิสูจน์ให้เห็นจริงด้วยตนเอง จึงจะได้ชื่อว่า รู้จักกฎเกณฑ์ในการตัดสินความดีที่ถูกต้อง และได้ผลอย่างจริงแท้ โดยไม่ต้องให้ใครมาหลอกลวงได้นั่นเอง

คำสำคัญ: พุทธจริยศาสตร์ การดำเนินชีวิตที่ดีของมนุษย์

Abstract

The study of Buddhist ethics and the good life of human beings found that the good life of human beings according to the principle of action "what is good" or "what is not good", "what should" or "what should not". The criteria to judge the good we have to follow are: 5 precepts, the tenfold way of good action and the noble eightfold path, these three are ethical judgments to give people a good life and live together as a society as well and happy to have moral ethics. 1) The moral of human life is basic. This is a basic morality. 2) Moral in the middle of human life to raise the morality of ethics. 3) Moral of advanced human life. This is the moral of the three virtues, which is the life of human beings in Buddhism. Ethics is based on two actions are classified as: 1) Any action based on merit is considered good deeds are useful. And 2) actions based on genitals are considered evil acts. There is a great deal to judge what is wrong, what is worth, what is not worth. The main consideration is the intent of action. The Buddhist scriptures Mental behavior Effects of action and the results of the practice. In Buddhist ethics, it must be implemented and prove to be true self. It will be called knowing the rules of good judgment and it works really well without anyone to cheat on it.

Keywords: Buddhist ethics, good manners

1. บทนำ

ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่สิ่งที่ประเสริฐสุดที่มนุษย์ควรแสวงหาในชีวิต คือ ความสุขสบาย ความอึดหน้าสำราญ ความรื่นเริงบันเทิงใจ ทรัพย์สินเงินทอง และผลประโยชน์ทุกรูปแบบที่สามารถตักตวงได้ (วิทย์ วิชาเวทย์, 2526 : 58) ซึ่งเป็นเรื่องที่ยังขึ้นอยู่กับความคิด ความรู้สึกส่วนตัวของแต่ละบุคคล ดังคำกล่าวของโพรตาโกรัส (Protagoras) ซึ่งเป็นนักปรัชญาผู้มีชื่อเสียงในกลุ่มที่ว่า “มนุษย์เป็นมาตรกวัดทุกสิ่ง” (Stumpf, Samuel Enoch, 1975 : 34) เหมือนกับ อาริสโตเติล ที่เห็นว่า “ความสุขคือ จุดหมายสูงสุดในการดำเนินชีวิตที่ดีของมนุษย์” เพราะว่า “ความสุข” เป็นเรื่องเกี่ยวกับความดี ความสุข หมายความว่าชีวิตที่ดีของมนุษย์ที่มีความสุข เมื่อเราทำความดีอะไรก็ตามสิ่งที่เราปรารถนาที่สุด (Aristotle, 1925 : 340. และ ส.ศิวรักษ์, 2526 : 82) และค่าทางจริยศาสตร์ ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับเรื่องความจริงสูงสุดทางอภิปรัชญาทางพุทธปรัชญาเถรวาทได้ 3 ระดับ ที่เรียกว่า “กามสุข” (สุขอันเนื่องด้วยกาม) (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2536 : 39-41) “ฉานสุข” และ “นิพพานสุข” (พระราชวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต), 2525 : 556) ซึ่งเป็นความสุขที่อยู่ในขั้นที่จัดเป็นอภิปรัชญาหรือขั้นวิมุตติ ที่มีปัญญาเห็นแจ้งจริงในสิ่งทั้งหลาย เพราะว่า พระพุทธศาสนาเถรวาท ถือว่า “กรรม” คือ การกระทำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากเจตนา ไม่ว่าจะกรรมดีหรือกรรมชั่ว มีการแบ่งออกเป็นระดับ คือ (1) ระดับพื้นฐาน ซึ่งเป็นการพิจารณาตามหลักศีลธรรมอันเป็นแม่แบบของจริยธรรมระดับต้น ได้แก่ หลักเบญจศีลและเบญจธรรม ส่วนระดับที่ต้องปฏิบัติคู่กันชั้นกลาง พิจารณาจากหลักศีลธรรมที่สูงขึ้น มาอีก ได้แก่ กุศลกรรมบท 10 หรือทางแห่งกรรมดี ซึ่งมี 10 ประการ แบ่งออกตามวิธีของกรรม และระดับขั้นสูงสุด พิจารณาจากมรรค ๘ ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักศีลธรรมอันเป็นแม่บทจริยธรรมระดับสูง ได้แก่ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมาภิมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ซึ่งเป็นผลของการปฏิบัติหลักศีลธรรมขั้นสูงสุด (บุญมี แทนแก้ว, 2527 : 147-148) เพราะว่า พระพุทธศาสนาเถรวาททำหน้าที่สนองความต้องการด้านจิตใจแก่มนุษย์ได้ เพราะศาสนาเป็นจุดรวมของระบบศีลธรรมที่มุ่งสอนให้ทุกคนเป็นคนดี สอนวิธีปฏิบัติให้พ้นจากความทุกข์ เพราะว่าศาสนามีกฎเกณฑ์ที่จะสอนให้ทุกคนทำความดีโดยออกมาในรูปแบบของศีลธรรม พระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นศาสนาที่มุ่งสอนไม่ให้นักบุญเบียดเบียนซึ่งกันและกัน หัวใจของจริยศาสตร์ของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพุทธสาขาคือที่ว่า “การไม่ทำบาปทั้งปวง การบำเพ็ญกุศลให้ถึงพร้อม การชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว” (ขุ. ธ. (ไทย). 25/24/33)

2. นิยามและความหมายของชีวิตที่ดี

คำว่า “ชีวิต” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 383) หมายถึง “ความเป็นอยู่ตรงข้ามกับความตาย” ซึ่งคำว่า “ชีวิต” รากศัพท์มาจากภาษาบาลีว่า “ชีวะ แปลว่า อยู่หรือเป็นอยู่” หมายถึง ความเป็นไป ดำเนินไป เคลื่อนไหว นอกจากนี้ คำว่า “ชีวิต” ในภาษาอังกฤษตรงกับคำว่า Life หมายถึง กลุ่ม สิ่งมีชีวิต คือ พืช สัตว์ คน

นอกจากนี้ คำว่า “ชีวิต” ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ถือว่า มนุษย์เป็นเวไนยสัตว์ หมายถึง สัตว์หรือสิ่งมีชีวิตประกอบด้วยร่างกายและจิตใจ เพราะว่า จิตสำคัญกว่ากาย ดีชั่วขึ้นอยู่กับจิตใจเป็นสำคัญตามลักษณะของการเกิดและความหยابละเอียดของกายไปตามลำดับดังนี้ (1) ชลาพุชะ สัตว์เกิดในครรภ์ (2) อัมตชะ สัตว์เกิดในไข่ (3) สังเสทชะ สัตว์เกิดในถ้ำโคล และ (4) โอปปาติกะ สัตว์เกิดผุดขึ้น (ม.ม. 12/152/151 – 152 อ้างถึงใน วัชระ งามจิตเจริญ, 2550, หน้า 59 – 60)

เพราะว่า “มนุษย์หรือคน เกิดขึ้นและดำเนินไปตามเหตุปัจจัย ตราบใดที่ยังมีเหตุปัจจัย กระบวนการชีวิตก็ดำเนินต่อไป เมื่อใดเหตุปัจจัยหมดสิ้นลง กระบวนการชีวิตก็ดับลง เปรียบเหมือนไฟที่ดับลงเพราะหมดเชื้อ” (แสง จันทร์งาม, 2535, หน้า 100) ที่ทำให้เห็นว่า ชีวิตเป็นกระบวนการทางกายและกระบวนการทางจิตซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นชีวิต เพราะว่า พุทธศาสนายอมรับว่า มนุษย์เป็นสัตว์โลกชนิดหนึ่งที่มีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่นเดียวกับสัตว์โลกชนิดอื่น ๆ ตามกฎแห่งเหตุปัจจัยในการเกิดขึ้นของชีวิตมนุษย์ 3 ประการคือ (1) มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน (มีเพศสัมพันธ์) (2) มารดามีประจำเดือน (อยู่ในวัยที่มีประจำเดือนและมีประจำเดือนเป็นปกติ) และ (3) มีสัตว์มาเกิด (คำว่าสัตว์ได้แก่สิ่งมีชีวิตที่มีจิต) (ม.ม. 12/252/478 อ้างถึงใน

สุนทร ภูมิจิต, 2543, หน้า 97) ที่มีส่วนประกอบของชีวิตมนุษย์ 5 ส่วนเรียกว่า ชั้น 5 คือ รูปชั้น คือ กองแห่งรูป ที่ประกอบกันเป็นร่างกายของมนุษย์ที่เรียกว่า “ธาตุ 4” (ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ) เกิดเป็นอวัยวะต่าง ๆ (2) เวทนาชั้น คือ กองแห่งเวทนา ที่เป็นความรู้สึกรับรู้อารมณ์ต่าง ๆ ผ่านอายตนะภายใน 6 (ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) (3) สัญญาชั้น คือ กองแห่งสัญญา หมายถึง ความจำและแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ได้ (4) สังขารชั้น คือ กองแห่งสังขาร หมายถึง การปรุงแต่งจิตให้คิดดี คิดไม่ดี หรือคิดเป็นกลาง ๆ ไม่ได้ไม่ชั่ว และ (5) วิญญาณชั้น คือ กองแห่งวิญญาณ หมายถึง ส่วนที่เป็นความรู้แจ้งสิ่งต่าง ๆ ที่จิตรับรู้ทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 (ตา หู จมูก ลิ้น กาย)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า พระพุทธศาสนา เชื่อว่า มนุษย์ประกอบด้วยส่วน 2 ส่วนที่สำคัญคือร่างกายและจิตใจซึ่งมีความสัมพันธ์กัน จิตเป็นสิ่งควบคุมกาย จิตเป็นนายกายเป็นบ่าว และจุดมุ่งหมายในการแยกแยะชีวิตมนุษย์ออกเป็น ส่วนประกอบ 5 ส่วนที่เรียกว่าชั้น 5 นั้นก็เพื่อให้มนุษย์คลายความยึดมั่นถือมั่น มีตัวเราของเรา อันเป็นเหตุนำมาซึ่งความทุกข์ หากรู้แจ้งชัดตามความเป็นจริงแล้วไม่มีสิ่งใดที่จะยึดถือว่าเป็นตัวเราของเราได้เลย สรรพสิ่งไม่มีตัวตนที่แท้จริงรวมทั้งชีวิตของมนุษย์ด้วยเพราะสิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันขององค์ประกอบต่าง ๆ และองค์ประกอบแต่ละส่วนก็เกิดขึ้นจาก ส่วนประกอบอื่น ๆ อีกเช่นกัน

3. พุทธจริยศาสตร์กับการดำเนินชีวิตที่ดีของมนุษย์

3.1 พุทธจริยศาสตร์ของมนุษย์ขั้นต้น

พุทธจริยศาสตร์ของมนุษย์ขั้นต้นนี้ทำให้คนมีใจสูงขึ้น ก็คือ ศีล 5 ซึ่งเป็นจริยธรรมที่มีเหตุผลสากล เมื่อมนุษย์ทุกคนถือปฏิบัติแล้วจะนำไปสู่ความสงบสุขทั้งของตนเองและสังคม ดังต่อไปนี้ คือ (1) เว้นจากปาณาติบาต คือ ไม่ทำลายชีวิต โดยประพฤติดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านชีวิตและร่างกาย (2) เว้นจากอกุศลนาทาน คือ ไม่เอาของที่เขาไม่ได้ให้ หรือไม่ลักขโมยโดยประพฤติดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางทรัพย์สินและกรรมสิทธิ์ (3) เว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร คือ ไม่ประพฤติดมิดในกามทั้งหลายโดยประพฤติดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครอง บุคคลที่รักหวงแหน ไม่ผิดประเพณีทางเพศ ไม่นอกใจคู่ครองของตน (4) เว้นจากมุสาวาท คือ ไม่พูดเท็จ โดยประพฤติดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาเท็จ โกหกหลอกลวง ตัดรอนผลประโยชน์ หรือแกล้งทำลายผู้อื่นด้วยถ้อยคำไม่จริง และ (5) เว้นจากของเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทคือ ไม่เสพของมีเมา โดยประพฤติดำเนินชีวิตที่ปราศจากความประมาทหลังพลาดเมาเนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เสียดสีสัมปชัญญะ (ที. ปา. (ไทย) 11/286/247., อภ. ปญจก. (ไทย) 22/172/227., 264/307., อภ. วิ. (ไทย) 35/767/388) ศีลทั้ง 5 ข้อนี้ เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับความประพฤติของคน เพื่อที่จะได้อยู่ด้วยกันเป็นปกติสุขและเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อให้คนมีความประพฤติดีประพฤติชอบทางด้านกาย วาจา และใจ อย่างที่พระพุทธศาสนาบัญญัติศีล 5 ไว้ เพื่อสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป ศีลเป็นข้อบัญญัติที่จำเป็นทางด้านมนุษยธรรมโดยแท้ ชื่อว่าที่เป็นมนุษย์ที่แท้ ที่ผิดไปจากสัตว์เดรัจฉานก็ตามที่ต้องมีศีล จึงเชื่อว่ามนุษยธรรม หมายถึง ธรรมที่จำเป็นสำหรับมนุษย์นั่นเอง

3.2 พุทธจริยศาสตร์ของมนุษย์ขั้นกลาง

พุทธจริยศาสตร์ของมนุษย์ขั้นกลาง ถือว่า เป็นการพัฒนาใจคนสูงขึ้นในระดับของกุศลกรรมบถ 10 โดยการละเว้นอกุศลกรรมบถควบคู่กันไปด้วย” (บุญมี แทนแก้ว, 2540 : 91) ดังต่อไปนี้

1. กุศลกรรมบถ การกระทำที่แสดงออกได้ 3 ทาง (ที. ปา. (ไทย) 11/305/260) ได้แก่ (1) กายกรรม 3 ได้แก่ การกระทำความดีทางกาย 3 อย่างที่เรียกว่า “กายสุจริต” ได้แก่ (1) จงดเว้นจากการฆ่า และการเบียดเบียนสัตว์ และมีเมตตา กรุณาช่วยเหลือเกื้อกูลสัตว์อื่นหรือบุคคลอื่น (2) จงดเว้นจากอกุศลนาทาน หรือการถือเอาสิ่งของผู้อื่นที่มีเจ้าของมิได้ยกให้ โดยเคารพกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น และ (3) จงดเว้นจากการประพฤติดมิดในกาม ไม่ล่วงละเมิดประเพณีทางเพศ (2) วจีกรรม

4 ได้แก่ การกระทำความดีทางวาจา 4 อย่างที่เรียกว่า “วจีสุจริต” ได้แก่ (1) จงดเว้นจากการพูดเท็จ ไม่ยอมกล่าวเท็จ เพราะเหตุตนเองหรือผู้อื่น หรือเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใด ๆ (2) จงดเว้นจากการพูดจาใส่ร้าย หรือกล่าวร้ายให้คนอื่นแตกสามัคคีกัน กล่าวแต่ถ้อยคำที่สร้างความสามัคคี (4) จงดเว้นจากการพูดคำหยาบ พูดแต่คำสุภาพ อ่อนหวาน และ (5) จงดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ พูดแต่คำจริงมีเหตุผล มีสารประโยชน์ถูกกาลเทศะ และ (3) มโนกรรม 3 ได้แก่ การกระทำความดีทางใจ 3 อย่างที่เรียกว่า “มโนสุจริต” ได้แก่ (1) ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น (2) ไม่มีจิตคิดร้ายผู้อื่นและสัตว์อื่น คิดปรารถนาแต่ว่าขอให้สัตว์ทั้งหลาย ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียน ไม่มีทุกข์ ครองตนอยู่เป็นสุขเถิด และ (3) มีความเห็นชอบ เช่น เห็นว่า ทานมีผล การบูชามีผล ผลวิบากของกรรมดีกรรมชั่วมีจริง เป็นต้น

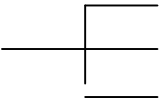
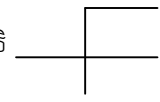

2. **อกุศลกรรมบถ** หมายถึง ทางแห่งอกุศลกรรม, ทางทำความชั่ว, กรรมชั่วอันเป็นทางนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ หรือหุติ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2540 : 358) อกุศลกรรมบถนี้ เป็นธรรมที่บุคคลต้องเว้น ต้องละเป็นธรรมที่ตรงกันข้ามกับกุศลกรรมบถที่กล่าวไว้แล้วข้างต้นนั้น 10 ประการ โดยย่อมี 3 ประการ (ที.ปา. (ไทย) 11/305/260) ได้แก่ (1) กายกรรม 3 ได้แก่ ความประพฤติชั่วทางกาย 3 อย่างที่เรียกว่า “กายทุจริต” ได้แก่ (1) การทำชีวิตให้ตกล่วง ปล่อยชีวิต รวมทั้งเบียดเบียนให้ผู้อื่นหรือสัตว์อื่นประสบทุกข์ภัย (2) การถือเอาสิ่งของที่เขามาได้ให้ โดยการขโมย และ (3) การประพฤติผิดในกาม (2) วชิกรรม 4 ได้แก่ ความประพฤติชั่วทางวาจา 4 อย่างที่เรียกว่า “วจีทุจริต” ได้แก่ (1) การพูดเท็จ (2) การพูดใส่ร้าย (3) การพูดคำหยาบ และ (4) การพูดเพื่อเจ้อ และ (3) มโนกรรม 3 ได้แก่ ความประพฤติชั่วทางใจ 3 อย่างที่เรียกว่า “วจีทุจริต” ได้แก่ (1) การโลภอยากได้สิ่งของของผู้อื่น (2) การคิดพยาบาทปองร้ายผู้อื่น และ (3) การเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม เช่น เห็นว่าบุญบาปไม่มีผลของบุญบาปไม่มี ฯลฯ

3.3 พุทธจริยศาสตร์ของมนุษย์ขั้นสูงสุด

พุทธจริยศาสตร์ของมนุษย์ขั้นสูงสุดตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่เรียกว่า อริยมรรคมีองค์ 8 (บุญมี แทนแก้ว, 2527 : 147-148) ซึ่งเป็นคุณธรรมในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ขั้นสูงสุดตามหลักของพุทธจริยศาสตร์ (วคิน อินทสระ, 2549 : 93) ซึ่งอธิบายได้ ดังนี้ คือ

1. องค์คุณก่อนมรรค หมายถึง ก่อนที่บุคคลจะปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 ประการ จะต้องมีส่วนประกอบ 2 ประการคือ (1) การมีกัลยาณมิตร (กัลยาณมิตรตตา) (ส. ม. (ไทย) 19/48/22) หมายถึง การมีผู้แนะนำชักจูงในทางที่ดี อาจตีความได้ว่าได้รับการอบรม สั่งสอนแนะนำมาจากบิดา มารดา ครู อาจารย์ รวมถึงตลอดถึงมิตรสหายที่ดี การอ่านตำราที่ดี และ (2) การทำในใจโดยแยบคาย (โยนิโสมนสิการ) (ส. ม. (ไทย) 19/55/23) หมายถึง การรู้จักคิดไตร่ตรองด้วยตนเองอย่างมีสติ และใช้เหตุผล จัดว่าเป็นการพัฒนาตนเองให้รู้จักคิดอย่างถูกต้อง อันจะนำไปสู่ความเป็นผู้มีวิจาร์ณญาณได้

2. มรรค 8 เป็นผลสืบเนื่องจากองค์คุณของมรรค เมื่อได้รับคำแนะนำสืบสวนมาดี ประกอบกับอาชีพการฝึกตนเอง ให้เป็นผู้รู้จักคิดอย่างใคร่ครวญแยบคายทั้ง ระดับ 3 ซึ่งแสดงตามลำดับได้ดังนี้ คือ

1. ระดับศีล		วาจาชอบ (สัมมาวาจา)
		ความประพฤติชอบ (สัมมากัมมันตะ)
		การเลี้ยงชีพชอบ (สัมมาอาชีวะ)
		ความพยายามชอบ (สัมมาวายามะ)
2. ระดับสมาธิ		ความมีสติชอบ (สัมมาสติ)
		ความมีสมาธิชอบ (สัมมาสมาธิ)
		ความเห็นชอบ (สัมมาทิฐิ)
3. ระดับปัญญา		ความคิดชอบ (สัมมาสังกัปปะ)

การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนามีจุดเริ่มต้นจากการรู้จักคิดใคร่ครวญด้วยเหตุผลโดยตนเอง ในพุทธจริยศาสตร์เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา (Middle Way) ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติที่ไม่ย่อหย่อนและไม่ถึงจนเกินไป อันจะนำไปสู่การ

พันทุกขีในทางพระพุทธศาสนา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2532 : 64) ตามหลักอริยมรรคมีองค์ธรรม 8 ที่เป็นเครื่องประกอบโดยอยู่ระหว่างการปฏิบัติที่ย่อยอ่อนเกินไป คือ “กามสุขัลลิกานุโยค” หมายถึง การทำตนให้พัวพันหมกหมุ่นอยู่ในกามสุขหรือมีความสุขทางวัตถุกับการปฏิบัติที่ตึงเกินไป คือ อตตกิลมณานุโยค หมายถึง การทรมานตนให้ลำบากหรือบำเพ็ญทุกกรกิริยาโดยเรียกมีชฌิมาปฏิบัติว่าทางสายกลางที่อยู่ระหว่างกึ่งกลางทางที่สุดโด่ง (Extreme) ทั้ง 2 ข้าง คือ การสุขัลลิกานุโยคและอตตกิลมณานุโยค (ส.ม. (บาลี) 19/1081/367) เพราะเป็นทางสายกลางหรืออริยมรรคมีองค์ 8 นี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การเจรจาชอบ การงานชอบ อาชีพชอบ ความเพียรชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ ภิกษุทั้งหลายทางสายกลางนี้นั้นแล....ย่อมเป็นไปเพื่อนิพพาน....เป็นต้น จากข้อความเชิงยืนยันจากพระสูตรนี้ชี้ให้เราเห็นว่า “มีชฌิมาปฏิบัติ” คือ ทางสายกลาง นี้เป็นจริยธรรมพื้นฐานขั้นสูงที่จะเป็นวิถีทางในการปฏิบัติให้มนุษย์เราเข้าถึงนิพพานตามอริยมรรคมีองค์ 8 ประการ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ด้วยตัวปัญญารอบรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกฎธรรมชาติแห่งชีวิตมนุษย์พร้อมทั้งโลกและสรรพสิ่งในจักรวาล ได้แก่ “ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตถูกต้องตามความเป็นจริงหรือรู้เข้าใจตามสภาวะของธรรมชาติ”(พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), 2546 : 734)

4. พุทธจริยศาสตร์กับความสุขของมนุษย์

4.1 ความหมายและประเภทของความสุขในนิพพาน

คำว่า “นิพพาน” ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดในการดำเนินชีวิต และเป็นจุดหมายปลายทางที่แท้จริงที่มนุษย์ หมายถึง ประโยชน์อย่างยิ่งหรือจุดหมายสูงสุด หรือเป็นจุดหมายของชีวิตอันเป็นประโยชน์อย่างยอดเยี่ยม (ปรมาตมะ) หรือประโยชน์ที่เป็นสาระแท้จริงของชีวิต เป็นที่หมายขั้นสุดท้าย ซึ่งเป็นความสุขอันประณีตและสะอาดบริสุทธิ์สิ้นเชิงอันประกอบพร้อมด้วยความสงบ เยือกเย็น สว่างไสวเบิกบานโดยสมบูรณ์ ที่เรียกว่า “วิมุตติและนิพพาน” (พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตฺโต), 2532 : 594-593) ที่แสดงถึง ภาวะทางจิตใจ หมายถึง เย็นใจ สดชื่น ชุ่มชื่นใจ ดับความร้อนใจ หายร้อนรน ไม่มีความกระวนกระวาย (อง.ตัก. (ไทย) 20/45/144/158, อง. จตุกก (ไทย) 21/198/230-236 ซึ่งเป็นเครื่องดับกิเลส ที่ทำให้ราคะ โทสะ โมหะ หมดสิ้นไป นิพพานแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ (1) สอุปาทิเลสนิพพานธาตุ นิพพานธาตุมีอุปาทิเหลือ หรือนิพพานยังมีเชื้อเพลิง และ (2) อนุปาทิเลสนิพพานธาตุ นิพพานธาตุไม่มีอุปาทิเหลือ หรือนิพพานไม่มีเชื้อเหลือ คำว่า “อุปาทิ” ซึ่งอรรถาธิบายว่าสภาพที่ถูกกรรมกิเลสถือครอง หรือสภาพที่ถูกอุปทานยึดมั่นไว้ หมายถึง เบญจขันธ์ (ขันธ์ 5) เมื่อถือความตามคำอธิบายนี้ จึงได้ความหมายว่า (1) สอุปาทิเลสนิพพานธาตุ ได้แก่ นิพพานยังมีเบญจขันธ์เหลือ หรือนิพพานที่ยังเกี่ยวข้องกับเบญจขันธ์ (2) อนุปาทิเลสนิพพานธาตุ ได้แก่ นิพพานไม่มีเบญจขันธ์เหลือ หรือนิพพานที่ไม่เกี่ยวข้องกับเบญจขันธ์ นอกจากนี้ นิพพานยังหมายถึง การดับกิเลสแต่ยังมีเบญจขันธ์เหลือ ได้แก่ นิพพานของพระอรหันต์ผู้มีชีวิตอยู่ ตรงกับคำที่คิดขึ้นใช้รุ่นอรธกถาว์ กิเลสปรินิพพาน (ดับกิเลสสิ้นเชิง) ส่วนนิพพานอีกอย่างหนึ่งก็แปลกันต่อไปว่า การดับกิเลสไม่มีเบญจขันธ์เหลือ ได้แก่ นิพพานของพระอรหันต์เมื่อสิ้นชีวิต ตรงกับคำว่า “ขันธปรินิพพาน” (ดับขันธ์ 5 สิ้นเชิง) นั่นเอง

4.2 ความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะแห่งนิพพานของผู้บรรลุนิพพาน

คำว่า “นิพพาน” หมายถึง ภาวะแห่งนิพพาน 3 ลักษณะ ได้แก่ (1) ภาวะทางปัญญา กล่าวคือ เป็นลักษณะสำคัญที่เป็นพื้นฐานทางปัญญาของผู้บรรลุนิพพาน ที่เรียกว่า “อัสสัทธะ” เพราะรู้เห็นสิ่งนั้นโดยไม่ต้องอาศัยความรู้ของคนอื่น (พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตฺโต), 2532 : 242-244) (2) ภาวะทางจิต กล่าวคือ ภาวะทางจิตที่สำคัญเป็นขั้นพื้นฐาน คือ ความเป็นอิสระ หลุดพ้น สืบเนื่องมาจากปัญญา เห็นตามเป็นจริง รู้เท่าทันสังขาร เป็นต้น (อง. จตุกก (บาลี) 21/117/136) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ภิกษุผู้มองเห็นนิพพานโดยความเป็นสุข จักเป็นผู้ประกอบด้วยข้อพินิจที่เกื้อแก่การบรรลุตัจจะ ย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ข้อที่ภิกษุผู้ประกอบด้วยข้อพินิจที่เกื้อแก่การบรรลุตัจจะ จักก้าวลงสู่สัมมัตตนิยาม ก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้, ข้อที่ภิกษุผู้ก้าวลงสู่สัมมัตตนิยามจักบรรลุโสภัตตผล หรือสกทาคามีผล หรืออนาคามีผล หรืออรหัตตผล ก็เป็นสิ่งที่

ที่เป็นไปได้” (อง.ฎกก. (บาลี) 22/101/420-421) และ (3) **ภาวะทางความประพฤติหรือการดำเนินชีวิต** กล่าวคือ ในการดำเนินชีวิตที่ดีของผู้เข้าถึงนิพพาน เช่น พระอรหันต์ว่าท่านดำเนินชีวิตอย่างไร ทำกิจกรรมหรือประกอบกิจการงานอะไรในรูปลักษณะอย่างไร ซึ่งพระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตฺโต), 2532 : 250-253) ได้กล่าวไว้ในพุทธธรรมว่า “พระอรหันต์เป็นผู้ดับแรมหรือสิ้นกรรม การกระทำของท่านไม่เป็นกรรมอีกต่อไป ในคัมภีร์ฝ่ายอภิธรรม มีคำเรียกรับการกระทำของท่านว่าเป็นกิริยาที่ว่าดับกรรมนั้น หมายถึง ในการกระทำต่าง ๆ โดยมีอวิชชา ตัณหา อุปาทาน ครอบงำหรือชักจูงใจ แต่ทำด้วยจิตใจที่เป็นอิสระ มีปัญญา รู้จักขัดตามเหตุผล เลิกทำการอย่างปุถุชน เปลี่ยนเป็นทำอย่างอริยชน คือ ไม่ทำการด้วยยึดมั่นในความดี ความชั่ว ที่เกี่ยวข้องกับตัวฉันของฉัน ผลประโยชน์ของฉันที่จะให้ฉันได้เป็นอนัตตาเป็นอนัตตาเป็นอนัตตา ไม่มีมีความปรารถนาเพื่อตัวตนเคลือบแฝงอยู่ ไม่ว่าจะในรูปที่หยาบหรือละเอียด แม้แต่ความภูมิใจอยู่ภายในใจว่าฉันนั้นเป็นความดีของฉันได้ทำความดีเป็นต้นทำไปตามวัตถุประสงค์ของกิจนั้น ๆ ตามเหตุผลของเรื่องนั้น ๆ ตามที่มันควรจะเป็นของมันล้วน ๆ จึงเป็นการกระทำขั้นที่ล่อยพันเหนือกรรมดีขึ้นไปอีก ส่วนกรรมชั่วเป็นอันไม่ต้องพูดถึง เพราะหมดโลกะ โทสะ โมหะ ที่จะเป็นเหตุปัจจัยให้ทำความชั่วเสียเลย... เมื่อผู้บรรลุนิพพานและตัดหาเสียแล้ว ชีวิตเป็นอยู่ได้ด้วยอาศัยพลังที่ทำให้มันมีชีวิต...มีการเคลื่อนไหวที่เป็นอิสระตามทางของปัญญา คือ ภาวะที่มีปัญญาเป็นแรงจูงใจ...และมีกรุณาเป็นผลสืบเนื่องจากปัญญา ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระ (วิมุตติ)...ผู้บรรลุนิพพานและอวิชชา ตัณหา อุปาทาน แล้วจึงมีปัญญาและกรุณาเป็นแรงจูงใจในการกระทำกิจสืบต่อไป”

4.3 นิพพานเป็นความสุขอย่างยิ่ง

ความสุขซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากในการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาอาจกล่าวได้ว่า พุทธจริยธรรมไม่แยกต่างหากจากความสุข (ม. ม. (บาลี) 13/215/190-191) จุดหมายสูงสุดของพุทธจริยศาสตร์ คือ นิพพาน ก็เป็นความสุขและเป็นบรมสุขสูงสุดด้วย (พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตฺโต), 2532 : 529) นอกจากนี้ จุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาที่เป็นบรมสุขหรือโพธิ์นั้น ก็พึงบรรลุได้ด้วยความสุข หรือด้วยข้อปฏิบัติที่มีความสุข มิใช่บรรลุด้วยความทุกข์หรือด้วยข้อปฏิบัติที่เป็นทุกข์ (ม.ม. (บาลี) 12/381-383/342-343) ความสุขแห่งนิพพานนี้ เป็นสุขโดยการไม่มีการเสวยอารมณ์หรือสุขไม่เป็นเวทนาแห่งสัญญาเวทียิตโร เรื่องนี้ พระสารีบุตรก็เคยอธิบายไว้ในนิพพานสูตร ความย่อว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย นิพพานนี้เป็นสุข นิพพานนี้เป็นสุข” (อง.นวก. (บาลี) 23/34/340-343) และพระอุทายี ได้ถามท่านว่า จะมีสุขอย่างไรในภาวะที่ไม่มีการเสวยอารมณ์พระสารีบุตร ตอบว่า นิพพานที่ไม่มีการเสวยอารมณ์ (ไม่มีเวทนา) นี้แหละเป็นสุข สรุปได้ว่า นิพพานเป็นทั้งความสุขเอง และเป็นทั้งภาวะที่ทำให้พร้อมที่จะเสวยความสุข (พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตฺโต), 2532 : 505-441) อีกทั้งเมื่อได้นิพพานสุขก็กลับได้สุขหมดทุกอย่าง และในสังยุตตินิกาย สหายตนวรรค ก็เรียกว่า นิรามิสตรสุข สุขเหนือกว่านิรามิสสุข เพราะเกิดแต่จิตซึ่งหลุดพ้นจากราคะ โทสะ และโมหะ อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาเถรวาทไม่สอนให้บุคคลทำ เพื่อเห็นแก่ความสุขก็จริงแต่ก็ยอมรับความจริงอยู่เสมอว่า ความสุขเป็นส่วนสาระสำคัญที่จำเป็นของจริยธรรม เป็นสิ่งที่ให้ความหมายแก่การประพฤติธรรม จะว่าเป็นหลักยึดหรือฐานค้ำชูของการประพฤติธรรมก็ว่าได้ความสุขที่พุทธศาสนาพูดถึงหมายถึงเอาความสุขที่เป็นพื้นฐานอยู่ในจิตใจ จุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา พึงบรรลุได้ด้วยความสุข ผู้ปฏิบัติจะต้องไม่ติดใจหลงใหลในความสุขที่เกิดขึ้นแก่ตน ไม่ปล่อยความสุขที่เกิดขึ้นนั้นครองใจจิตใจตน ยังมีจิตใจเป็นอิสระ สามารถก้าวหน้าไปในธรรมเบื้องสูงต่อไป จนบรรลุความเป็นอิสระหลุดพ้นโดยสมบูรณ์ ซึ่งเมื่อบรรลุจุดหมายนั้นแล้วก็สามารถเสวยความสุขที่เคยเสวยมาแล้ว โดยที่ความสุขนั้นไม่มีโอกาสครองใจจิตใจให้ติดพันหลงใหลได้เลย (พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตฺโต), 2532 : 266-559)

5. พุทธจริยศาสตร์กับคุณค่าของชีวิตที่ดีของมนุษย์

5.1 คุณค่าเชิงวัตถุวิสัยและอัตวิสัย

สำหรับคุณค่าเชิงวัตถุวิสัยและอัตวิสัย ซึ่งหมายถึง ดีและชั่ว เป็นสภาวะบางอย่างของกุศล (สมถาร พรหมทา, 2535 : 31) ที่พุทธจริยศาสตร์มองแบบวัตถุวิสัย (Objective) ที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงจากความจริงเป็นวัตถุวิสัยได้ คุณค่าในการ

ดำเนินชีวิตที่ดีในจริยธรรม ผู้เขียนเห็นว่า คุณค่าทางจริยธรรม ความดีหรือความชั่ว นอกจากเป็นวัตถุประสงค์แล้วยังเป็นอัตวิสัยได้ด้วย เช่น จากหลักสัปตปริสธรรม 7 (ม. อุ. (บาลี) 14/105/89-95) ซึ่งเป็นธรรมของคณตี และจากหลักคุณธรรมทั้ง 3 ทั้งระดับคือ คุณธรรมขั้นพื้นฐาน คือ ศีล 5 คุณธรรมชั้นกลาง คือ กุศลกรรมบถ 10 และคุณธรรมชั้นสูงสุด คือ มรรคมีองค์ 8 ประการ สิ่งที่เห็นได้ชัดอย่างหนึ่ง ก็คือ พระพุทธองค์ทรงแสดงความหมายของคำว่า ความดี หรือคุณค่าทางคุณธรรม ในลักษณะที่สัมพันธ์กับการปฏิบัติและสิ่งแวดล้อมที่ดี ที่มีค่าที่พบได้ในสังคมมนุษย์ และเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของมนุษย์ และไม่ได้มีลักษณะเป็นมโนคติที่แยกตัวออกจากสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ดังนั้น คณตี คือ คนที่มีคุณธรรมที่อยู่ในตัวและแสดงออกให้เห็นด้วยการปฏิบัติ ส่วนความซัง-ผิด-ไม่ดี ก็แสดงออกในทางตรงกันข้ามกับความดี ในแง่ของความดี-ความชั่ว จึงเกิดจากสังคมกำหนด เป็นหลักเกณฑ์ เช่น คณตี คือ รู้จักชุมชน (ปริสญญาตา) และ คณตี คือ รู้จักเวลา (กาลัญญาตา) ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในกาลามสูตรว่า... “ดูก่อนกาลามะ ท่านทั้งหลายคิดอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องที่เราจะกล่าวต่อไปนี้ ความไม่โลภ...ความไม่โกรธ...ความไม่หลง เมื่อเกิดขึ้นภายในตัวคน ย่อมเกิดเพื่อประโยชน์หรือว่าเป็นโทษ” ...เพื่อเป็นประโยชน์พระเจ้าข้า... “ดูก่อนชาวกาลามะ...คนที่ไม่โลภ...ไม่โกรธ...ไม่หลง ไม่ถูกความโลภ..โกรธ ...หลง ครอบงำและควบคุมจิตใจ ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ขโมยทรัพย์ที่ผู้อื่นมิได้ให้ ไม่ล่วงละเมิดภรรยาของคนอื่น ไม่พูดปด ทั้งยังชักชวนให้ผู้อื่นทำสิ่งที่ดีกล่าวมาข้างต้นนั้น การกระทำนี้ย่อมอำนวยผลเป็นประโยชน์สุขชั่วกาลยาวนาน ใช่หรือไม่?”...ใช่พระเจ้าข้า...(อง. ติก. (บาลี) 20/6/182)

5.2 คุณค่าทางจริยธรรมทางธรรมชาตินิยม

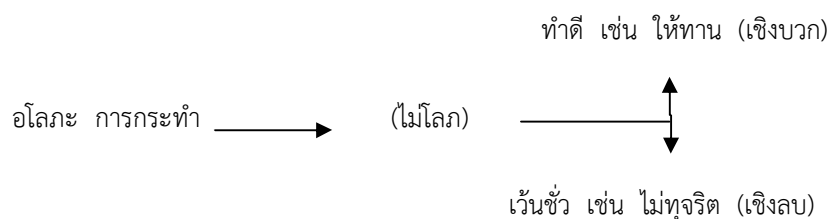
คุณค่าทางจริยธรรมสามารถกำหนดนิยามได้ เมื่อพิจารณาตามหลักพระพุทธวจนะว่า... “ดูก่อนชาวกาลามะ ! เมื่อใดก็ตามที่ท่านทั้งหลาย ทราบชัดด้วยตัวเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้ดีเตียน ธรรมเหล่านี้เมื่อยึดถือแล้วย่อมก่อให้เกิดทุกข์โทษ ดูก่อนชาวกาลามะ ! เมื่อนั้นท่านทั้งหลายควรละเว้นธรรมเหล่านั้นเสีย” และ “ดูก่อนชาวกาลามะ ! เมื่อใดก็ตามที่ท่านทั้งหลายทราบชัดด้วยตัวเองว่า ธรรมเหล่านี้เห็นกุศล ธรรมเหล่านี้ปราศจากโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้สรรเสริญธรรมเหล่านี้ เมื่อยึดถือแล้วย่อมก่อให้เกิดประโยชน์สุข ดูก่อนชาวกาลามะ ! เมื่อนั้นท่านทั้งหลายก็ควรเข้าถึงธรรมเหล่านี้อยู่เสมอ (อง. ติก. (บาลี) 20/6/183-188) จากพระพุทธวจนะนี้ เราจะสังเกตเห็นว่า พระพุทธองค์ตรัสถึงธรรมเป็นอกุศล จะทรงขยายความวลีที่ใช้แทนกันได้กับวลีที่ว่า “อกุศล” คือ มีโทษ ผู้รู้ดีเตียน เมื่อยึดถือแล้วย่อมก่อให้เกิดทุกข์โทษ และวลีที่แสดงถึง “กุศล” มีข้อความว่า ปราศจากโทษ ผู้รู้สรรเสริญ เมื่อยึดถือแล้วย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ คำว่า ความดี (กุศลกรรม) และความชั่ว (อกุศลกรรม) ทางจริยศาสตร์แบบธรรมชาตินิยมว่า เป็นธรรมชาติที่สามารถใช้ประสาทสัมผัสร่วมได้ ที่มีลักษณะเป็นธรรมชาตินิยม และถือว่าเป็นคุณค่าที่ขึ้นอยู่กับค่าที่เป็นความจริงทางความดี (กุศลกรรม) ความชั่ว (อกุศลกรรม) การที่คุณค่าทางคุณธรรม ถือว่า อยู่ในระบอบธรรมชาตินิยม เช่น ถ้ากล่าวถึงการฆ่าสัตว์, ลักทรัพย์ ดีหรือชั่ว ตอบว่า ชั่ว ทำไม่จึงชั่วยุก็เพราะว่า มันเป็นการกระทำที่ชั่วอยู่ในตัวเองอยู่แล้ว โดยไม่ต้องไปอธิบายขยายความ ลักษณะนี้ ชั่วก็คือชั่ว ดีก็คือดี ส่วนนี้จะมีผลไปยังการกระทำที่ว่า ทำดีได้ดี, ทำชั่วได้ชั่ว (ส. ส. (บาลี) 15/156/140-141) ในลักษณะดังกล่าว ดังนั้นคุณค่าจริยธรรม คือ ความดี (กุศลกรรม) ความชั่ว (อกุศลกรรม) จึงเป็นค่าคงที่แน่นอนไม่เปลี่ยนแปลง เช่น ใครดีมีสุราขาดสติ ถือว่า ความชั่ว (อกุศลกรรม) ไม่ว่าคนใดที่กระทำการดีมีสุราขาดสติ ดังนั้นพุทธจริยศาสตร์ก็มองเห็นว่า ความชั่ว (อกุศลกรรม) คุณค่าทางจริยธรรม คือ ความชั่ว (อกุศลกรรม) ก็เป็นค่าคงที่แก่ทุก ๆ คนไม่เปลี่ยนแปลงเลย ดังนั้น ในแง่ของธรรมชาตินิยมนี้ยังยอมรับคุณค่าทางคุณธรรมที่มีบ่อเกิดมาจากมโนธรรม (พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต), 2532 : 183) เป็นตัวพิจารณาคุณค่าทางคุณธรรมด้วย พร้อมกับใช้ปัญญาหาเหตุผลจากการไตร่ตรองใคร่ครวญ และจัดอยู่ในความสมบูรณ์นิยามนั่นเอง

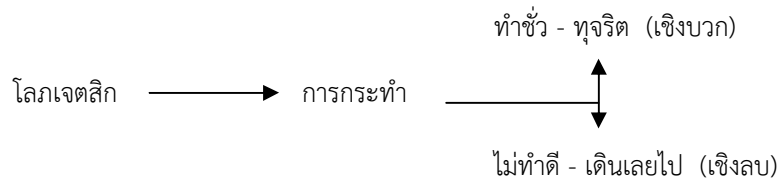
6. พุทธจริยศาสตร์กับเกณฑ์ตัดสินชีวิตที่ดีของมนุษย์

6.1 วินิจฉัยโดยดูที่มา

วินิจฉัยโดยดูที่มา พุทธจริยศาสตร์ ถือว่า สิ่งที่เป็นต้นเหตุหรือแรงผลักดันที่ทำให้มนุษย์กระทำความ 2 ฝ่าย โดยพิจารณาธรรมที่จัดอยู่ในฝ่ายแห่งความเสื่อมสามประการได้แก่อะไรบ้าง ได้แก่ อกุศลมูลสามประการ คือ อกุศลมูลกล่าวคือ ความโลภ อกุศลมูล กล่าวคือ ความโกรธ อกุศลมูล กล่าวคือ ความหลง ธรรมสามประการที่กล่าวมานี้จัดอยู่ในฝ่ายแห่งความเสื่อม ดังนั้นหลักธรรมที่จัดอยู่ในฝ่ายแห่งความเจริญสามประการได้แก่อะไรบ้าง ได้แก่ กุศลมูลสามประการ คือ กุศลมูล คือ ความไม่โลภ กุศลมูลกล่าวคือความไม่โกรธ กุศลมูลกล่าวคือ ความไม่หลง ธรรมสามประการที่กล่าวมานี้จัดอยู่ในฝ่ายแห่งความเจริญ (ที.ปา. (บาลี) 11/353/243-244) เพราะว่า สิ่งที่พระพุทธองค์ทรงเรียกว่ากุศลมูลทั้ง 3 อย่าง แม้ชื่อจะฟังดูในเชิงปฏิเสธ เช่น อโลภะ ความไม่โลภ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าสิ่งเหล่านั้นจะต้องแสดงออกมาในเชิงปฏิเสธตลอดไป นอกจากนี้ ความไม่โลภในทัศนะของพระพุทธศาสนาแสดงตัวออกได้ทั้งในแง่ลบ และบวก (สมภาร พรหมทา, 2535 : 47) ตัวอย่าง เช่น นาย ก. เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทำงานอยู่ในสถานีตำรวจแห่งหนึ่ง ครั้งหนึ่งเขามีโอกาสทำการทุจริตในการปฏิบัติหน้าที่ โดยที่เขาเห็นชัดว่าไม่มีใครจะรู้ หรือรับผิดชอบในการกระทำถ้าเขาลงมือทำจริง ๆ ได้ นาย ก. ได้พิจารณาใคร่ครวญอยู่ทุก ๆ คืน ทุก ๆ วัน แต่แล้วเขาก็ตัดสินใจอย่างเด็ดขาดว่า เขาจะไม่ทุจริตต่อหน้าที่เด็ดขาด ในพุทธจริยศาสตร์ ถือว่า นาย ก. ถูกชักชวนให้เลิกทุจริตโดยมี อโลภเจตสิก เป็นตัวชักนำ เป็นต้น เหตุการณ์ต่อมา มีวันหนึ่ง นาย ก. กำลังเดินอยู่ริมทางเท้า เขาได้พบเด็กชายคนหนึ่งนั่งขอทานอยู่ เด็กคนนี้น่าสงสารมาก เนื้อตัว น่าตามอมแมมและห่อหุ้มสกปรก ผอมดำ ผมยารูปร่าง นาย ก. เห็นแล้วเกิดนึกสงสาร เขาก็หยิบเศษสตางค์ในกระเป๋าเสื้อเขี่ยให้เด็ก 10 บาท โดยโยนใส่กระป๋องที่เด็กขอทานถือไว้แล้วเด็กขอทานยกมือไหว้เขา การให้เศษสตางค์ของนาย ก. เกิดจากการผลักดันโดย อโลภะเจตสิก เช่นกัน จากเหตุการณ์ทั้ง 2 นั้น จะพบว่าในเหตุการณ์แรก ความไม่โลภของนาย ก. เป็นการแสดงออกในทางปฏิเสธ ส่วนในเหตุการณ์ที่ 2 เป็นการแสดงออกในทางตอบรับ การแสดงออกถึงเหตุการณ์ที่ 1 นั้น เป็นการยับยั้งความชั่ว ส่วนเหตุการณ์ที่ 2 นั้นเป็นการเสริมความดี ดังนั้นพฤติกรรมการกระทำของมนุษย์จึงแสดงออกทั้งการกระทำที่อันเป็นเชิงบวก ส่วนการยับยั้งงดเว้นการทำชั่ว อันเป็นการกระทำเชิงลบ หมายถึง “การทำดีในพระศาสนาทางพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ทำดีโดยการงดเว้นไม่ทำชั่ว กับทำดี โดยการลงมือทำกรรมดี แต่ไม่ว่าจะทำดีในลักษณะใด การกระทำดีทั้งหมดนั้นพระพุทธศาสนาอธิบายว่า มีที่มาจากสาเหตุที่เกิดจาก กุศลมูลทั้ง 3 คือ ความไม่โลภ ไม่โกรธ และไม่หลงทั้งสิ้น (สมภาร พรหมทา, 2535 : 48) ดังที่ปรากฏในรูป คือ

การพิจารณาถึง อกุศลมูล เช่น โลภะ หรือความโลภ ฟังชื่อของคำนี้ดูแล้วเป็นเชิงบวก) positiveแต่อาจจะแสดงตัว (กตรงข้ามกับเชิงบวก ผู้วิจัยขอยตัวอย่างจากเหตุการณ์แรกของนาย กถ้าเขาตัดสินใจทำกา .ทุจริตสินค้า การตัดสินใจของนาย กในทางจริยธรรมแล้ว . ถือว่า ถูกชักนำผลักดัน ปลดปล่อยจาก โลกเจตสิก นี่คือการแสดงตัวในแง่บวกของความโลภ เพราะอยากได้ผลประโยชน์ แต่เหตุการณ์ที่สอง นาย ก เห็นเด็กขอทาน .เขาลังเลใจ ใจหนึ่งก็อดสงสารไม่ได้ แต่ใจหนึ่งก็คือเสียตาย เงิน บาท อาจเอาไปซื้อของเล็ก 10 ๆ น้อย ๆ ได้ ถ้าเหตุการณ์ดังกล่าวนาย กบาท 10 ตัดสินใจเลือกที่จะไม่ให้เงิน . แล้วเขาก็เดินเลยผ่านไปโดยไม่สนใจใยดี ในหลักการณ์นี้ในพุทธจริยศาสตร์จะตอบว่า เกิดจากแรงผลักดัน โลกเจตสิก นี่คือการแสดงตัวในแง่ลบของความโลภ ดูรูป

6.2 วินิจฉัยโดยคุณที่ผล

สำหรับเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมเป็นการวินิจฉัยการกระทำ หรือสภาวะธรรมโดยคุณผลดังนี้ คือ

1. **วินิจฉัยโดยเกณฑ์ตัดสินหลัก** กล่าวคือ วินิจฉัยโดยเกณฑ์ตัดสินหลัก ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ใช้เป็นเครื่องตัดสินการกระทำทางจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนานั้น จะพิจารณาจากเจตนาเป็นต้นเหตุ โดยอาศัยจิตเป็นตัวดำริในการกระทำตลอดจนกระบวนการกระทำจนสำเร็จ ซึ่งมีปัจจัยที่นำมาเป็นเกณฑ์ได้ ได้แก่ (1) เจตนาในการกระทำ พิจารณาการกระทำตามมูลเหตุว่า ถ้าเป็นเจตนาที่เกิดขึ้นจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ และอโมหะ พึงเข้าใจว่าเป็นความดี แต่ถ้าเกิดมาจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ และโมหะ พึงรู้นั้นคือ ความชั่ว และ (2) ผลกระทบต่อการกระทำ พิจารณาตามสภาวะว่า เป็นสภาพที่เกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจหรือไม่ ทำให้จิตใจสบาย ไร้โรค ปลอดภัย ผ่องใส สมบูรณ์หรือไม่ ส่งเสริมหรือบั่นทอนคุณภาพและสมรรถภาพของจิต ช่วยให้กุศลธรรมเจริญงอกงาม หรือกุศลธรรมลดทอนหรือไม่ ตลอดจนมีผลต่อบุคลิกภาพหรือไม่อย่างไร

2. **วินิจฉัยโดยเกณฑ์ตัดสินรอง** กล่าวคือ วินิจฉัยโดยเกณฑ์ตัดสินรอง ดังนี้ (1) มโนธรรม คือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของตนเอง พิจารณาว่าการกระทำนั้นตนเองสามารถติเตียนตนเอง ได้หรือไม่ เสียความเคารพตนเองหรือไม่ (2) พิจารณายอมรับของวิญญูชน นักปราชญ์หรือบัณฑิตว่า ยอมรับ ชื่นชม สรรเสริญ หรือตำหนิติเตียนหรือไม่ และ (3) พิจารณาลักษณะผลของการกระทำต่อตนเองและต่อผู้อื่นว่า “เป็นการเบียดเบียนตนเอง เบียดเบียนผู้อื่น ทำตนเองหรือผู้อื่นให้เดือดร้อนหรือไม่” และ “เป็นไปเพื่อประโยชน์สุข หรือเป็นไปเพื่อโทษทุกข์ ทั้งแก่ตนเอง และผู้อื่นหรือไม่” เพราะว่าการยอมรับของวิญญูชนดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “อนุวิจจ วิญญู” วิญญูใคร่ครวญแล้ว จึงติเตียนหรือสรรเสริญ คือ ยอมรับหรือไม่ยอมรับ (ม. ม. (ไทย) 13/38/41) พฤติกรรมในการดำเนินชีวิตที่ดีตามหลักพุทธจริยศาสตร์ สามารถพิจารณา คือ (1) พิจารณาว่าพฤติกรรมนั้น ๆ มีคุณและโทษต่อชีวิตอย่างไร หรือมีผลต่อบุคลิกภาพอย่างไร คือ เป็นสภาพที่เกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจหรือไม่ เอื้อหรือไม่ต่อคุณภาพชีวิต ส่งเสริมหรือบั่นทอนคุณภาพและสมรรถภาพของจิต ทำให้กุศลธรรมหรืออกุศลธรรมทั้งหลายลดถอยหรือเจริญงอกงาม ช่วยสร้างเสริมบุคลิกภาพที่ดีงามหรือไม่ (2) พิจารณาว่าพฤติกรรมนั้น ๆ มีคุณหรือโทษต่อสังคมอย่างไร คือ เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นหรือไม่ ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนหรือไม่ เป็นไปเพื่อทำลายหรืออำนวยความสะดวกที่แท้จริงแก่ตน (3) พิจารณาว่าเป็นคุณหรือโทษต่อสังคมอย่างไร คือ เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นหรือไม่ ทำผู้อื่นให้เดือดร้อนหรือไม่ เป็นไปเพื่อทำลายหรืออำนวยความสะดวกแก่ผู้อื่น และแก่ส่วนรวมหรือไม่ (4) พิจารณาด้วยมโนธรรม หรือโดยสำนักอันมีตามธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ คือ พิจารณาเห็นความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของตนเองว่า การนั้นเมื่อทำแล้ว ตนเองติเตียนหรือกล่าวโทษตนเองได้หรือไม่ และ (5) พิจารณาจากมาตรฐานทางสังคม คือ ตามบัญญัติทางศาสนา วัฒนธรรมประเพณี และสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม เช่น กฎหมาย เป็นต้น ซึ่งขึ้นต่อการใคร่ครวญตรวจสอบกลั่นกรองของวิญญูทั้งหลาย ตามกาลสมัยที่จะมีให้ถือกันโดยมง่ายหรือผิดพลาดเคลื่อน ตลอดจนการใคร่ครวญแล้วยอมรับหรือไม่ยอมรับของวิญญูชนเหล่านั้นในแต่ละกรณี (พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต), 2525 : 180)

7. บทสรุปวิเคราะห์

การดำเนินชีวิตที่ดีของมนุษย์ในพุทธจริยศาสตร์เป็นเกณฑ์ตัดสินจริยธรรม ตามหลักความดีอันควรประพฤติปฏิบัติที่เป็นผลได้มาจากหลาย ๆ ทาง เช่น ทางประเพณี ทางวัฒนธรรม ทางกฎหมาย เป็นต้น ในการดำเนินชีวิตที่ดีของมนุษย์เป็นบรรทัดฐานของความประพฤติที่เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตที่ดีอันเป็นวิธีการ หรือเครื่องมือในการสู่จุดมุ่งหมายอันเป็น

ประโยชน์สูงสุดในอุดมคติของชีวิต ครอบคลุมถึงเกณฑ์ตัดสินว่าการกระทำใดดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร โดยพุทธจริยศาสตร์มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลมีชีวิตที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามารถอยู่ร่วมกันเป็นสังคมได้เป็นอย่างดี มีความสุขในการดำเนินชีวิต ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 3 ระดับด้วยกัน คือ (1) คุณธรรมในการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นเบื้องต้นของธรรมจริยา ได้แก่ ศีล 5 (Five precepts) ได้แก่ ธรรม 5 ประการ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติฝ่ายศีลธรรมเบื้องต้น (2) คุณธรรมในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ชั้นกลาง จริยธรรมที่มีไว้ให้บุคคลปฏิบัติ เพื่อยกระดับคุณธรรมจริยธรรมให้สูงขึ้น ได้แก่ กุศลกรรมบถและเว้นอกกุศลกรรมบถควบคู่กันไปด้วย (3) คุณธรรมในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ชั้นสูง เป็นจริยธรรมระดับสูงสุดอันเป็นทางที่บุคคลประพฤติปฏิบัติตามแล้วจะห่างไกลจากข้าศึกภายใน คือ กิเลสเครื่องเศร้าหมอง ได้แก่ อริยอัฏฐังคิกมรรค ได้แก่ มรรคมืองค์ 8 ซึ่งเป็นการดำเนินชีวิตที่ดีของมนุษย์ในพุทธจริยศาสตร์ ตั้งแต่จริยธรรมระดับพื้นฐานและระดับกลางนั้นสามารถใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความสงบสุขร่มเย็นแก่มนุษย์ได้ในระดับโลกียสุขเท่านั้น แต่ไม่อาจจะเข้าสู่อุดมคติสูงสุดของชีวิตมนุษย์ได้ เหตุนี้ มนุษย์จึงต้องอาศัยวิถีทางที่สูงกว่าจริยธรรมพื้นฐานทั้งสองระดับเพื่อบรรลุถึงอุดมคติสูงสุดที่เรียกว่าจริยธรรมระดับสูง ในการดำเนินชีวิตที่ดีของมนุษย์ในพุทธจริยศาสตร์ ในการที่จะตัดสินว่าอะไรคือจริยธรรมแนวพระพุทธานุศาสนานั่น มีเกณฑ์ตัดสินถึงคุณค่าเชิงจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นหลักการสำหรับเป็นเกณฑ์วินิจฉัยความดีและความชั่ว ลักษณะที่เป็นข้อตัดสินทางจริยธรรมในทางพระพุทธานุศาสนานั้นก็โดยอาศัยการกระทำใน 2 ลักษณะเป็นตัวจำแนก คือการกระทำใดที่มีรากฐานมาจากกุศลมูลถือว่าเป็นการกระทำที่ดีมีประโยชน์มีคุณค่า ส่วนการกระทำที่มีรากฐานมาจากอกุศลมูลถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นฝ่ายชั่ว ซึ่งมีหลักสำหรับพิจารณาตัดสินว่า อะไรผิด อะไรถูก อะไรสมควร อะไรไม่สมควรโดยสามารถสรุปเป็นหลักพิจารณาได้ดังนี้ คือ เจตนาของการกระทำ บทพุทธบัญญัติ พฤติกรรมของจิต ผลของการกระทำ และผลของการปฏิบัติ ในทางพระพุทธานุศาสนานี้ได้เน้นต้องลงมือปฏิบัติเอง พิสูจน์ให้เห็นจริงด้วยตนเองนั้นแหละจึงจะได้ชื่อว่า รู้จักกฎเกณฑ์ในการตัดสินความดีที่ถูกต้องและจริงแท้ โดยไม่ต้องให้ใครมาหลอกลวงได้

8. เอกสารอ้างอิง

- บุญมี แทนแก้ว. (2527). **ปรัชญาฝ่ายบุรพทิศ**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- _____. (2540). **พระพุทธศาสนากับปรัชญา. (Buddhism and Philosophy)**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ว. เพ็ชรกุล จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2540). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 8, ฉลองสมโภชพระไตรปิฎก ภาษาบาลี อักษรล้านนา. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2546). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต). (2532). **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**, กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2536). **ยิ่งก้าวถึงสุขยิ่งใกล้ถึงธรรม**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระราชวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต). (2525). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสถานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก. 2500**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศิวรักษ์. ส.. (2526). **ก้าวแรกของปรัชญาฝรั่ง**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวิวัฒนาพานิช จำกัด.

สมภาร พรหมทา. (2535). **พุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: สารมวลชลจำกัด.

วิทย์ วิศทเวทย์. (2526). **จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.

วสิน อินทสระ. (2549). **พุทธจริยศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2532) .**พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษไทย-**. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์ พรินต์ติ้งกรุ๊ป.

Aristotle, (1925). **Nicomachean Ethics**. First published by Oxford New York. Oxford University Press.

Stumpf, Samuel Enoch. (1975). **Socrates to Sartre: a History of Philosophy**. 2n ed.

ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์, 2542.